

stuttsøga eftir Hanus Andreassen

Aymée

Eg orki ekki fyrri fornminnisöfnum. Og heldur ekki fyrri stavkirkjum, glyptotekum, gomlum borgum, öllum hesum húsum, sum fólk halda tað vera sína skyldu at vitja av og á, og sum tey gera langar og dýrar ferðir til onnur lond fyrri at siggja. Eg orki ekki fyrri teimum, og eg geri alt eg kann fyrri at sleppa undan at fara inn í tey.

Hendir tað seg kortini onkuntið, at eg noyðist at fara inn í eitt skilt hús, so ber tað næstan altíð soleiðis á, at eg endi úti við eitt vindeyga, starandi við langtan at einum blomstri, sum veksur í grasinum uttanfyri, ella at nókrum börnum, sum spæla í sólini uttanfyri. Eg fái eina undarliga kenslu av, at eg gangi og spilli tíðina burtur, og at eg geri tað av frium vilja.

Lat meg beinan vegin skoyta uppi, at um eg brúki mitt vit, dugi eg ekki at siggja, hvi ein skal hava nakað imóti fornum lutum. Tvørturímóti. Kunneiki til fornar siðmenningar eigur at vera ein neyðugur partur av tí andiligi útgerðini hjá nútíðarmenniskjanum.

Men mitt stíki byggir ekki á skilgáðar grundir. Tað byggir á kenslurnar.

Og viðhvørt havi eg roynt at hugsa um, hvør tann kensluligi upprunin til hetta stíkin er.

Ein partur av hesum uppruna sýnist at vera huldur í einum mjørka, sum ongantíð lættir.

Men ein part kenni eg.

Ein grund til mína stóðu er tann einfalda, at harra Persson **elskar** fornminnisöfnum. Og ekki bara harra Persson, eisini frú Persson og versynirnir hjá harra og frú Persson og broðurnir hjá frú Persson og systurnar hjá harra Persson. Er ein framsýning av fornum lutum latin upp í býnum, so er harra Persson altíð fyrsta dagin tann fremsti millum áskoðararnar — harra Persson og húski hansara og hirð hansara. Ert tú inni hjá harra Persson, so snýr samrøðan seg altíð um tær kirkjur og tey slott og teir skansar og tey gravhelli, sum harra og frú Persson hava sæð á sínum ferðum, og um tey søvn, tey hava vitjað. Og um tær fornu tjóðir og tær horvnu siðmenningar, sum hesi søvn og hesi hús siga frá, um piktárar og keltarar, um samnittar og etruskarar. Yvirhøvur dæmar harra og frú Persson ógvuliga væl at tosa um tað, sum **farið** er.

Mínar kenslur mótvegis fornminnisöfnum hava altíð verið rættiliga greiðar. Heilt greiðar gjordust tær ekki fyrr enn hetta kvöldið, eg var í føðingardeggi hjá Aymée.

Aymée er yngsta dóttir harra Persson. Aymée og eg hava kenst og verið vinfólk frá barnsbeini av. Aymée hevði gilt av vinum tá, í barndóminum og ungdominum. Men fólk giftast, fáa børn, finna sær mál at rækka í tilveruni, tíðin tærir ungdomsins vinarbond.

Eg man hava verið ein av hennara góðu vinum. Tí nú hon fylti 35, var eg tann einasti, ið var boðin við.

Eg fór út til harra Persson um áttatíðina. Tað var eitt vindsamt heystkvöld. Regnið oysti niður. Vindurin sang og susaði í trækrunum í urtagarðinum hjá harra Persson og fekk teir ramliga bularnar at sveigja seigliga aftur og fram. Eg læt portíð upp og gekk niðan móti húsum og fyrri vindeyganum, sá eg skuggarnar á harra og frú Persson og longur inni hómaði eg skuggarnar á hinum gestunum.

Eg fór inn.

Nógv ár vóru liðin, síðan eg seinast var inni hjá harra Persson, og nógv var broytt síðani tá. Harra Persson og konan vóru blivin eldri, og somuleiðis broðurnir hjá frú Persson og systurnar hjá harra Persson. Í hárið á Petrinu fastur var komin ein farri av silvuri, sum gjørdi tað myndiga arnabráið, ið altíð hevur eyðkent hana, sjónskari enn áður. Tær triggjar eldru dóturarnar hjá harra Persson vóru allar giftar, og versynirnir vóru allir við í føðingardegnum, úrvældir menn, tann fyrsti skipari, tann næsti handilsmaður, hin triði tannlækni. Ein familja í trivnaði og vøkstri. Eitt prýði fyrri landið. Eitt fyridomi fyrri fólkjóð.

Sumt var, ið ekki var broytt inni hjá harra Persson. Tað hevur altíð eyðkent samspælið millum harra Persson og umverðina, at hansara uppbyggiliga vanar og mennandi meðferð hava rinið við tey menniskju, ið hava staðið honum næst. Hetta var ikki broytt. Tú veitst, hvussu tað er at blaka ein stein út á eitt vatn — brátt sært tú ringarnar breiða seg sum smáar drabbur, ið at enda bróta og skvatla imóti jarðanum allan vegin runt. Nú sá eg hesar ringarnar breiða seg inni í stovuni hjá harra Persson. Harra Persson hevði t.d. til vana at sita í einum stóli og murra fyrri seg sjálfan upp á ein máta, sum viðhvørt kundi minna um fjart omanlop. Versynirnir høvdu ivaleyst gáað eftir hesum, tí nú var tað ikki bara ein, men fyra, sum sótu hvør í sínum stóli og murraðu. Harra Persson hevði ein annan vana: hann plagdi at ganga og mala aftur og fram í stovuni, meðan hann umaftur og umaftur tók um hókuna og sá ógvuliga hugsunarsamur út. Nú var hesin vanin margfaldaður, og brátt sóust fyra menn spáka aftur og fram eftir gólvinum, meðan teir struku sær um hókuna og sóu ógvuliga hugsunarsamir út.

Tað hevði verið skeivt í hesum sambandi ikki at nevnt ein annan vana, sum harra Persson hevði gróðursett so væl og virðiliga millum tað yngra ættarliðið, at sjálvst hevði ansað eftir honum tað stutta skiftið, og hesu ferð var heima. Hæsin síðurin hevði samband við ferðirnar til handils hjá harra Persson og konuni. Tá ið hjúnini høvdu verið og keypt, kom frú Persson altíð fyrst út úr handlinum, berandi ein tungan posa í hvørjari hond, bogin eitt sindur fram av vektini. Aftaná kom harra Persson, rankur og hábærsligur, við leysum hondum, hann minti mest um ein general, starandi beint fram eftir, sum rak hann hundræðtals ósæddar hermenn undan sær. Henda sjónin var vanlig í býnum, eg fólk tóku til, hvussu bærligur og lættgongdur harra Persson var hóast aldurin: Eisini hesin vanin hjá harra Persson bar frukt. Tað vardi ikki leingi, so sóust versynirnir hjá harra Persson koma út úr handlinum á sama hátt, lættgongdur og stímaligir, rekandi tær meira tungfettu konurnar undan sær.

Tað bar so á, at eg kom at sita millum tvær av fastrunum hjá Aymée. Sjálv sat hon hinumegin borðið, á skák yvir av mær. Meðan sjúkulátan varð skonkt og eitt fat fyrri og annað eftir av kakum borði inn, sat eg og eygleiddi hana. Sum eg sat og hugdi at henni, rann eitt minni fram fyrri meg. Eg kom at hugsa um eitt orð, sum Aymée hevði lært meg einaferð tíðliga í barndóminum.

Orðið var **bláðypi**. Eg gloymi tað ongantíð, hvussu hon stóð og peikaði, fús og tíðindafróð, niður í ein djúpan hyl í eini á, sum ein fossur rann niður í. Hatta

er **bláðypi**, segði hon, har er eingin botnur. Eg hugdi niður í tað myrka, blágrøna dýpið og ótaðist, kundi tað veruliga vera satt? Hetta litla minnið rann fram fyrri meg, onkursvegna segði tað mær alt um Aymée, hennara hugflog, hennara stuttligu hugskot, hvussu hon altíð var drigin at tí litfagra og óviliga. Og nú sat eg her og eygleiddi hana og undraðist á, hvussu menniskju kunnu skifta persón alt eftir umstøðunum. Harra Persson segði okkurt um etruskararnar, og Aymée kom við einum skilgáðum uppiskoyti til tað, sum hann segði. Harra Persson umrøddi útgrevstrannar í Paestum, og Aymée skoytti eina fótnotu uppi, sum týðiliga visti, at hon hevði ein meira enn bara grunnan kunnleika til hetta evnið. Meðan eg sat og lurtaði eftir teimum, kom eg knappliga at hugsa um, hvussu tú viðhvørt, tá ið tú sært ung fólk í samrøðu við eldri fólk, upp á ein máta, sum ger teg syrgjan, kann siggja tey líkasum bregða seg í gamlannaham, av einum slag av misfataðum samhuga begynna at brúka hetta tunga og álvarsama og suffandi tosingarlagið hjá teimum eldru, leggja á sínar ung herðar vektina av livsroyndum, sum ikki eru teirra. Og eina ferð enn var eg burtur í øðrum heimi, tjaldíð út imóti sjúkulátakannuni og teimum rakaðu kakuskálinum varð drig- ið fyrri, og eg mintist ta fyrstu ferðina, eg hevði fylgt Aymée heim aftaná dansin, hvussu vit stóðu og prátaðu uttan fyrri tann hoga garðin rundan um húsini hjá harra Persson, tann glaða láturin, ta kátu sjarpana, tey vóru eygini (við hesum livshækkandi dreymaðrum, sum eg ikki hevði ansað eftir fyrr enn hetta kvöldið), og eg mintist, hvussu eg segði við hana, áðrenn vit skiltust (eg hevði ætlað at sloppið við inn, men tað varð av ongum, eingin slapp nakrantíð inn við Aymée): Aymée, Aymée, tú mást fara burtur, tú mást ríva teg leysa, og hvussu hon svaraði, við einum kátum treysti í røddini, sum eingin ávaring beit á: Hvi skal eg tað? Tey hava brúk fyrri mær her. Far tú burtur, um tú vilt...

Vit vóru tá bæði átjan ár. Aymée fór ongan veg. Men eg gjørdi eftir boðum hennara. Eg flutti burtur í onnur lond. Eg fekk mær eina útbúgving, sum gjørdi, at eg flutti upp aftur longur burtur. Eg var burturi í nógv ár...

Fortíðin kamaðist burtur, og eg raknaði við, og eg var mitt í nútíðini, og rundan um meg surraði og suðaði av lov- orðum og sjúkulátuna og kaffið og bollarnar og góðaráðini og kokusmakrónurnar og lagkakurnar, sum alt varð borið inn, til næstan roki var á borðinum.

Tey eru praktfull! segði Petrina fastir um góðaráðini.

— Praktfull! tóku ol hini upp aftur.

Pratið helt fram. Men tá ið vit høvdu sitið eina góða løtu, hendi eitt litlið óhapp. Eitt mislóg kom í, sum — lat meg skunda mær at siga tað — var av einum slag, sum var heilt óvanligt inni hjá harra Persson. Harra Persson er, sum eg ivaleyst havi nevnt, politikari. Men ert tú inni hjá harra Persson, tosar hann at kalla ongantíð um politikk. Harra Persson er ein hoviskur maður og dugir væl at halda seg frá teimum evnum, sum kunnu skammfilla eina samveru, sum ósemja, enntá klandur, kann standast av. Samstundis er harra Persson ein mentaður og upplýstur maður, og tað er ein frøi at hoyra, hvussu nógv rúmast innan fyrri hansara sjónarring — skaldskapur, list, nýggir orkumøguleikar,

fornfrøði, hetta eru bara nøkur av teimum evnum, sum harra Persson á sín serliga sakliga hátt og við sínum serliga kunnleika tekur upp á samkomum og føðingardøgum. Eisini dugir harra Persson til lítar hetta sjáldsama kynstrið at tosa við hvønn einstakan um tað evnið, sum viðkomandi hevur áhuga fyrri. Men hetta kvöldið hendi tað óheppa, at harra Persson í sínum práti kom at sneiða tað fram við sínum politiska virki. Tað er umráðandi fyrri meg at undirstrika eina ferð enn, at hetta var av tilvild og eitt óhapp. Harra Persson hevði á orði eina so frálíka grein, sum hevði staðið í floks- blaðið hansara, og hann tók til tann dygga blaðstjóran, ið flokkurin hevði. Her meinti hann sjálfandi við harra Kuhl, sum í triati ár hevur stjórnað floksblaðnum hjá harra Persson, og sum, tá hann klokkan átta á morgni stundisliga fer eftir torginum, mest minnir um ein bleik- an dýpisfisk, sum av óvart er vilstur út í solina, og sum roynir at skunda sær alt hann er mentur inn aftur í myrkrið.

— Hann er ein fongur fyrri okkara flokk, segði harra Persson. Hann hevði hondina á lofti í somu løtu, og sá nettup tá út, sum hann plagar, tá hann sum konsul fyrri eitt stórt europeiskt land dekorerar býarins heiðursmenn við tí serligu gull- medaljuni. So flenti hann, vælnøgt murrandi, sum ein mentur fressur.

— Og fyrri okkara fólkaraði, segði skip- arin.

— Og fyrri okkara frælsi, segði handils- maðurin.

— ein gáva til okkara fólk, segði tann- læknin.

Tað er óneyðugt at siga, at hjá øllum trimum versynunum vóru hesi væl valdu orðini fylgd av einum vælnøgt murrandi látri.

Og nú fingi kvinnurnar orðið.

— Handa greinin í gjár var virkiliga praktfull! segði Petrina fastir.

— Praktfull! tóku systur hennara upp- aftur.

Evnið hevði ikki min serliga áhuga. Men tað er okkurt við eini rúgvu av full- samt málamiklum menniskjum, ið vekir ein lítlan upppreistrarmann til livs í mær, sum annars altíð er væl krøgvadað. At lata hann fáa orðið í hesi løtu, tað var eitt stórt mistak av mær. Eg átti at vitað, at tey flestu menniskju fegin vilja siggja seg sjálv sum einstaklingar, hvør við síni serligu markantu livssjón. Tá ið nógv fólk eru samd, skammast tey innast inni og hata hann, ið avdúkar teirra anlits- loysi.

— Eg eri ósamdur, segði eg, lágmælt, men heilt týðiliga. So segði eg, hvi er var ósamdur.

Eg fekk einki svar. Men eg merkti, at eg hevði gjørt eitt stórt mistak. Fólk hugdu at mær, eitt sindur ovfarin. Harra Persson murradi, og eg helt meg hoyra tað fjara omanlopið nærkast. Petrina fastir hugdi at mær við sínum silvur- dæmda arnabrái, og eg visti tá, hvussu tað mundi kennast hjá einum sjúkahljálpa- ra at koma fyrri hennara dóm, tí tú hevði reitt eina song skeivt upp.

Fólk skiftu evni, og eina løtu seinni tókst alt at vera samljóð og semja.

Men so liðandi feldi eg, at okkurt var broytt inni í stovuni.

Brotyngin var ikki stór. Alt sýntist at vera við sama lag sum fyrr. Ljóðini í stovuni hildu fram. Glintan av koppum og skálum og skeiðum. Slurkan av kaffi og sjúkulátu. Bryðjan av góðaráðum og kokusmakrónum og bollum. Samrøðan